

Antalya’da Yaşayan Yörüklerin Örf, Âdet ve Gelenekleri (1927-1928)

Customs And Traditions of The Yörüks Living in Antalya (1927-1928)

Araştırma Makalesi – Research Article

Adem ÖTER

ademoter@yahoo.com

ORCID Numarası | ORCID Number: 0000-0001-5882-4828

Muammer AKGÜL

yoruk-turkmen@hotmail.com

ORCID Numarası | ORCID Number: 0000-0003-1879-3224

Çağrı ÇALIŞKAN

clskn.cagri@hotmail.com

ORCID Numarası | ORCID Number: 0000-0003-1144-3889

Öz

Yörükler, Türkistan coğrafyası üzerinde mevcut Bozkır kültür anlayışının Anadolu’da ve Rumeli’de yaşayan konargöçer uzantılarıdır. Antalya’da yaşayan Yörüklerin çoğunluğu, Anadolu’ya geldikten sonra yüz yıllardır sürdürdükleri konargöçer yaşam tarzını 20. yüzyıl başlarında da kışla ve yayla ekseninde döngüsel konargöçer olarak yaşamaya devam etmişlerdir. Ağırıklı olarak küçükbaş hayvan besleyen Yörüklerin bu yaşama tarzı hareketli yapı üzerine inşa edilmiştir.

Çalışmanın esasını Tevfik Macid’in “*Anadolu Aşiretlerinin ‘An’ane ve Âdetleri: Antalya Vilâyetinde Yörükler*” başlığı altında Konya’da yayımlanan Yeni Fikir Mecmuasının 1 Eylül 1927 ile 1 Ocak 1928 tarihleri arasında Yörüklerle ilgili yayımlanan beş makalesi oluşturmaktadır. Yeni Fikir Mecmuasındaki bu makale serisi, Antalya’da yaşayan Yörüklerin özgün ve geleneksel yaşayışlarını anlatan yazılardan oluşmaktadır. Makalelerde, Yörüklerin örf, âdet, gelenek ve görenekleri ile insan ilişkileri, yemekleri, evlilikleri, sanatları ve yaşam tarzlarına dair özgün ayrıntılar verilmektedir.

Tevfik Macid’in, Osmanlı Devleti’nin son dönemi ile Cumhuriyet’in ilk yıllarında yaşadığı göz önünde bulundurulduğu zaman, Osmanlı’dan Cumhuriyet’e geçiş döneminde, Türkiye’de yoğun Yörük nüfusunu barındıran Antalya’daki Yörüklerin kültür hayatını ele alan çalışma, Yörükler ve Yörük kültürü adına önemlidir.

Bu çalışmada, Osmanlı paleografyası ile kaleme alınan makalelerin transkripsiyonu yapılmış, daha sonra ise niteliksel araştırma yöntemlerinden belge analizi ile asıllarına mümkün olduğunca sadık kalınmıştır.

Anahtar kelimeler: Antalya, Yörük, Türkmen, Konargöçer, Kültürel Hayat.

Abstract

The Yörüks are the nomadic extensions of the present steppe culture in the geography of Turkestan, living in Anatolia and Rumelia. The majority of the nomads living in Antalya continued to live the nomadic lifestyle that they had been living for hundreds of years after they came to Anatolia as cyclic nomads on the axis of barracks and plateaus at the beginning of the 20th century. This lifestyle of the Yörüks, who mainly keep small cattle, is built on a mobile structure.

The basis of the study is Tevfik Macid’s five articles about the Yörüks, published between September 1, 1927 and January 1, 1928, by the Yeni Fikir Journal published in Konya under the title of "Anatolian Tribes' Mothers and Customs: Yörüks in Antalya Province ". This article series in Yeni Fikir Magazine consists of articles describing the original and traditional lives of the Yörüks living in Antalya. In the articles, original details about the customs, traditions, human relations, food, marriages, arts and lifestyles of the Yörüks are provided.

Considering that Tevfik Macid lived in the last period of the Ottoman Empire and the first years of the Republic, this study, which deals with the cultural life of the Yörüks in Antalya, which has a dense Yörük population in Turkey during the transition period from the Ottoman Empire to the Republic, is important for Yörüks and Yörük culture. In this study, the articles written in Ottoman paleography were transcribed, and then document analysis, a qualitative research method, was used to remain as faithful as possible to the originals.

Key Words: Antalya, Yörük, Türkmen, Nomadic, Cultural Life.

Giriş

“Yörük” adı, Osmanlı Devleti zamanında ilk kez 1423 yılında Yazımcı Zâde’nin kaleme aldığı eser içerisinde geçmektedir.¹ Resmi kayıtlarda ise, 1455 yılı tahrirlerinde Teke sancağı ile Manavgat kazasında yaşayan konargöçerler için kullanılırken; bunların ardından Fatih kanunnameleri içerisinde de yer almıştır.² Türkler Anadolu’yu fethetmeye başladıktan sonra, Anadolu’da şehir ve köylerde yerleşik yaşama geçmiş olan Türklerin yanında konargöçer hayatı sürdüren önemli sayıdaki Türklere, Yörük denilmektedir.³ Oğuz, Yörük ve Türkmen aynı birlik ve etnik yapıdan, yani Türk’ten doğma sayılırken; bunların Anadolu’nun etnik yapısını şekillendirip, ona kesin bir kimlik kazandırdığı dile getirilmektedir.⁴ Yörüklük, etnik yapıdan ziyade Türk kültür ve medeniyeti içindeki sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel bir yaşama tarzıdır.⁵ Bu bağlamda ise, Türk coğrafyasında konargöçer hayat yaşayan Türk boylarına verilen umumi bir isim olarak ele alınmaktadır.⁶

Türkiye’de Yörüklerin sosyal, kültürel ve ekonomik yapılarını ayrıntılı olarak ele alan çalışmaların sayısı zaman içerisinde artarken; bu alanda yöre için ilklerden birisi olarak ele alınabilecek olan çalışma, Tefvik Macid’in, Antalya’da yaşayan Yörüklerle ilgili yapmış olduğu alan araştırması olup; Cumhuriyet Türkiye’sinin ilk dönemleri ele alınmıştır. Tefvik Macid’in elde ettiği araştırma verilerine göre Antalya’da yaşayan Yörükler; sosyal, kültürel ve ekonomik yaşama tarzı açısından Türk kültürünün özgün değerlerini korumaktadır. Ayrıca çalışmada birden fazla Yörük oymağının bazı kültürel benzerlik ve farklılıkları da karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Anadolu ve Rumeli’deki Türk kültür ve medeniyeti içerisinde önemli bir yer teşkil eden Yörüklerin 20.yy. başlarında en çok yaşadıkları mekânlardan olan Antalya Vilayetiyle ilgili yapılan bu çalışma oldukça önemlidir. Böyle önemli bir sosyolojik alan araştırmasının sahibi araştırmacı-yazar Tefvik Macid’in hayatı hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır.

Abdülmacit Selekler (1889-1977)

Selekler’in aile hayatı. 1889 yılında Konya’da doğmuştur. Simavlı Osman Efendi’nin torunu olup Konya Adliyesi Hesap İşleri Memuru Mehmet Rüştü Efendi’nin oğludur. Annesi ise Kurşuncuzade Hacı Ahmet Efendi’nin kızıdır. İlk eşi, amcası Mustafa Şefik Efendi’nin kızı Feride Hanım’dır. Feride hanımdan Şair Hamit Macit (1909-1974) adında bir oğlu olmuştur. Feride Hanım genç yaşta veremden vefat edince (1913), Edipzadeler’in kızı Zehra (Seher) Hanım’la evlenmiştir. Bu hanımından Avukat-Millet vekili Adnan Sacit (1917-2009) ve Aydın Vacit (1924-1989) adlarında iki oğlu daha olmuştur.

Selekler’in eğitim, iş hayatı ile yapmış olduğu çalışmalar. Selekler, Konya Altınçeşme İlkokulunu bitirdikten sonra babasının Antalya’ya tayin edildiği yıllarda Antalya’da idadi (lise) bulunmadığından 1901-1907 yılları arasında Konya İdadisine devam ederek buradan mezun oldu. Tefvik Mâcid, “Odabaşoğlu” lakabıyla da anılır. 1935 yılında “*Antalya Köylerinde Düşün*” adlı çalışmasında Macit Odabaşoğlu, ad ve soyadını kullanırken; 1936 yılında “*Antalya Çeltik Ekim’i*” adlı çalışmasını Macit Selekler adı ile yayımlamıştır. Resmi kayıtlardaki ad ve soyadı Abdülmacit Selekler’dir. İş hayatına 1907 yılında Antalya Mutasarrıflığı Tahrirat Kalemünde başlamış, Antalya vilayeti sınırları içerisinde 19 yıl boyunca devlet memuru olarak çalışmıştır. 1926-1951 yılları arasında Antalya Ticaret Odası Genel Sekreteri olarak görev alıp buradan emekli olmuştur. Emeklilik sonrası ticaretle uğraşan Selekler, 11 Kasım 1977 tarihinde Antalya’da hayatını kaybetmiştir.⁷ 1927-1977 yılları arasında çeşitli gazete ve dergilerde yazılar kaleme almış; tarım, sosyal ve kültürel hayat konularında kitaplar yazmıştır.

¹ Bakır, 2008, 730, 781.

² Çetintürk, 1943, 107-109; Yazımcı Zâde Ali, 2009, 11; Gülten, 2009, 2-4; Halaçoğlu, 2010, 28; Ak, 2020, 42; Ak, 2022a, 5.

³ Sümer, 1972, XXI.

⁴ Caferoğlu, 1973, 80.

⁵ Ak, 2021, 30-31; Ak, 2022a, 11.

⁶ Çabuk, 2001, 430; Ak, 2017a, 396; Ak, 2017b, 52.

⁷ Uz & Ceylan, 2013, 438-439.

Amaç

Bu çalışmada araştırmacıların amacı; Antalya’da yaşayan Yörüklerle ilgili en eski alan araştırmalarından birisini yapan Tefik Macid’in 1927-1928 yıllarında yörede yaşayan Yörüklerin sosyal, kültürel ve ekonomik yaşantılarıyla ilgili yapmış olduğu gözlem ve değerlendirmelerle ilgili makalelerini Yörüklerin somut ve soyut kültürel mirasları ile hayat tarzları bağlamında anlayarak yorumlama çabasıdır.

Yöntem

Bu araştırmada niteliksel yöntem benimsenerek belge analizi tekniği kullanılmıştır. Niteliksel Belge Analizi (*Qualitative Document Analysis*), yazılı belgelerin içeriklerinin titiz ve düzenli bir şekilde analiz edilmesine yönelik bir araştırma metodudur.⁸

Niteliksel verilerin tek bir türü olmayıp çeşitli şekilleri vardır.⁹ Genel olarak niteliksel veri formlarını; a) gözlemler (katılımsız-katılımlı gözlemler), b) mülakatlar (kapalı uçludan açık uçluya), c) dokümanlar (özelden resmî belgelere), d) görsel-işitsel materyaller (fotoğraflar, kompakt diskler, video vb.) olarak dört temel bilgi türü altında gruplandırmak mümkündür.¹⁰

Niteliksel araştırmalarda ikincil kaynaklar arasında yer alan belge incelemesi (*Document Analyze*) sosyal bilimler alanında nitel araştırma yöntemlerinden tepkimesiz (*Non Reaktif*) bir araştırma yöntemidir. Dokümanlar, kişilerden doğrudan alınan bilgilerin yanında başvurulabilecek diğer veri kaynaklarını oluştururlar.¹¹

Belge incelemesi çok geniş bir şekilde tanımlanır. Materyaller, yalnızca özel anlamları olan belge ve evrakla sınırlı değildir. İnsan hayatının anlaşılmasına yönelik insan tarafından ortaya konulan somut ve soyut bütün kültürel mirası içeren bütün kaynaklar belge vasfında olgusal kanıt oluştururlar. Belge incelemesi geçmiş dönemlere ait olay ve olguların anlaşılmasında önem arz eder. Bu bağlamda sosyal tarih çalışmaları için önemli bir araştırma yöntemidir. “Belge incelemesi, araştırmacı tarafından bir veri toplama aracıyla toplanmasına gerek olmayan mevcut materyale dayanır. Diğer çözümlenmelerden materyalinin zenginliğiyle ayrılır.” Araştırmada önemli olan belgenin nitel yorumlamasıdır.¹²

Bu çalışmada Tefik Macid’in, Yeni Fikir Dergisinde, Yörüklerle ilgili Osmanlı paleografyası ile yazılıp basılan makalelerinin¹³ transkripsiyonu yapıp günümüz Türkçesine uyarlanmış; makale verilerine sadık kalınarak metinler betimsel bir yaklaşımla yorumlanmıştır.

Bulgular

Antalya Vilayetinde Yörükler

Yörükler, insanlar arası sosyal ilişkiler ve karakter açısından; misafirperver, saygıdeğer, cömert, cengâver ve cesur insanlardır. Bunun dışında toplumsal yaşamda uyumlu, itaatkâr, söz dinleyen ve devletine sadıktırlar. Fakat fitrat olarak sert mizaçlı ve gizliden yüksek cesaretlidirler ki bir kere kandırılır ya da zarara uğratılırlarsa isyan etmek ve isyanda direniş göstermek bağımsızlık ruhlarından gelen en önemli özellikleridir [Tefik Macid, 1927a, 16].

Bütün Yörük çadırlarında bir iki çeşit ateşli silah bulunur. Bilhassa harp yıllarında halka dağıtılan devlete ait silahlar Yörüklerde pek çoktur.

Köylülerde olduğu gibi Yörükler arasında da okuryazar oranı düşüktür. Yörükler arasında askerlikten kurtulmak için medreselere girerek eğitim alan mollalar bulunsa da onların almış oldukları bu eğitim, içinde buldukları Yörüklerdeki okuryazar sayısını artırmaya yeterli değildir. Ancak Yörükler İslam dininin farzlarını yerine getirme hususunda titiz ve saygılıdır.

⁸ Wach & Ward, 2013, 1.

⁹ Coffey & Atkinson, 1996, 5.

¹⁰ Creswell, 2013, 157.

¹¹ Kümbetoğlu, 2008, 145.

¹² Mayring, 2000, 36-38.

¹³ Kümbetoğlu, 2008, 146, 147.

Dil olarak, oldukça düzgün bir Türkçe konuşurlar. Türkçeyi özgün olarak konuşurken yabancı ve kötü kelimeleri kullanmazlar. Görünüş olarak genellikle uzuna yakın orta boylu düzgün biçimli, buğday tenli, kırmızı çehreli, söbü yüzlü, siyah kaşlı ve gözlüdür. Gençleri bile sakal bırakırlar. Bünyeleri güçlü, mizaçları sert, haksızlık karşısında sinirli ve öfkelidirler.¹⁴ Sürekli konargöçer olarak doğal ve temiz havalı dağlarda yaşadıklarından ırklarının saflığını ve sağlamlığını kaybetmemişlerdir. Kadınları İhtiyarlıklarını belli etmeyecek derecede yüzlerinin tazeliğini korurlar. Güz döneminden kışa doğru yağmur yağıp bol ot yetişmeden kıyı kesime inmezler. Böylece sıcaklar geçip sivrisinekler tükendiğinden sıtmadan etkilenmezler. Mart ayı gelip havalar ısınmaya başlayınca çadırının yerini değiştirmeye başlayan Yörük, her on günde yeni bir yere göçerken; nisan sonlarında çadırını yıkıp yaylalara doğru harekete geçer. Aşama aşama konalgalarda¹⁵ konaklaya konaklaya Eğirdir'in ve Akşehir'in yüksek dağlarına doğru geçip giderler.

Yörükler, keçi kılından dokunmuş, çoğunlukla üç direk üzerine kurulan çadırlarda otururlar. Çadırlarını kış döneminde rüzgârın az eseceği çukur ve kuytu yerlere kurarlar. İçeriye su girmemesi için çadırın etrafına çepeçevre ufak bir ark kazarlar. Çadırın üç cephesinde eşyaların konulduğu çuvallar bulunur. Çadırın önünde sağ taraftan açılan kapıdan girildikten sonra sola doğru orta direğin ön tarafında ortaya ateş yakılan ocaklığa konulan üç adet taş, aydınlatma, ısınma ve yemek pişirmek için ocak görevi görür. Yörükün eşyası her zaman taşınması kolay şeylerdir. Su kapları bile ilkel bir şekilde tabaklanmış¹⁶ davar tulumlarıdır [Tevfik Macid, 1927a, 17].¹⁷

Yörükler, yerleşik köylülerden daha misafirperverdir. Misafir için özel bir çadırı olanlar olduğu gibi misafir gelince hemen bir çadır kurduranlar da vardır. Yörük kadınları, erkekleri evde yokken gelen misafirin atını alıp, “*buyurun!*” derken; atı bağlayıp, misafiri çadırda ağırlar ve hanede erkeğin eksikliğini hissettirmez. Yörük kadının tesettürü başını yazma ile bağlamaktan ibaret olup yüzü ile saçlarının ve bağrının bir kısmı açık olabilir. Misafir ağırlarken sergilediği kibar davranış ve ciddiyet ile işlerini titizlik ve temizlik ile yapan Yörük kadınında görülen ahlak ve karakter sağlamlığı hayranlık uyandırır.

Keçi ve davar sürüleri ile deve ve sığırları güdüp yetiştirerek, bunlardan elde ettikleri et, süt, yağ, yoğurt, peynir, deri, yün ve kıl gibi ürünleri ham olarak veya işleyerek pazarlayıp önemli bir kazanç elde ederler. Yayla veya sahil kesiminde tarımla uğraşanlar da vardır. Bilhassa EskiYörüklerin Basırlı obası¹⁸ ile Karahacılı Yörüklerinin altı obasından hemen hemen yarısı sahilde çiftçilik yapmaktadır. Honamlı Yörüklerinin Ötgünlü obasından da sahilde ve yaylada, Akşehir civarında tarımla uğraşanlar vardır. Fakat tarımı ek bir iş olarak gördüklerinden hasat mevsimi gelmiş veya geçmiş diye düşünürler. Göç mevsimi gelir gelmez keçi ve koyun sürüleri ile yola düşüp yaylaya çıkarılarken çift işlerini uşağa veya ortağa bırakırlar. Bir Yörükün evi, devesinin sırtında taşıdığı çadırı ve eşyaları demektir. Ömürlerinin büyük bir bölümünü göç ile geçirdikleri için her oymak veya obada develerin bulunması doğaldır. Develerle kendi eşyalarını taşıdıkları gibi boş zamanlarda kira karşılığında hububat ve tuz başta olmak üzere çeşitli ticari malları taşıyarak taşımacılıktan gelir elde ederler. Zorunlu ihtiyaçları pek sınırlı olan Yörükler her halde köylüden daha zengin ve bolluk içinde rahat bir hayat sürdürmektedir. Yalnız bir Yörükün iki devesinin ederi, köylüden orta halli bir adamın bütün sermayesine eş değerdir. Hâlbuki Yörüklerde keçi, koyun ve sığırdan başka yükünü kaldıracak iki-üç deveye sahip olmayan pek nadir bulunur. 20-30 devesi, 400-500 hatta bazen daha fazla keçi ve koyunu, bir sürü sığır ve kırsığı bulunan Yörüklerin sayısı oldukça fazladır. Son yıllarda arazinin hiçbir değeri kalmadığı için köylüler içinde mal ve hayvanları ile sermayesinin hepsi, bir Yörükün sermayesine eşdeğer olabilecek ağa bile kalmamıştır [Tevfik Macid, 1927a, 18].

¹⁴ Benzer bir yaklaşımla bir Yörük Beyi ile ilgili 1875 yılında yapılmış betimleme için ayrıca bkz. Ak, 2019a, 1674.

¹⁵ Konalga: Konargöçer Yörüklerin yaylak-kışlak hareketleri sırasında göç yolu üzerinde kendilerinin ve hayvanlarının dinlenmesi için durarak geceyi geçirmek için konakladıkları sulu ve otlu geçici yurtlara denir.

¹⁶ Tabaklama: Hayvan postlarından insanın gündelik yaşamını kolaylaştırıcı bir eşya yapmak için deri de yapılan iş ve işlemlerdir.

¹⁷ Serik Yörüklerinde çadır kurulumu ve donanımı için ayrıca bkz. Ak, 2022b, 28-32; Antalya ve Isparta çevresinde yapılan gözlemlerde Yörük çadırı betimlemeleri için ayrıca bkz. Ak, 2019c, 354-355.

¹⁸ EskiYörükler ve obaları ile kışla ve yaylaları için bkz. Ak, 2022a, 28-31, 125, 135-136; Ak, 2018a, 3.

Yörüklerin gelirleri, çiftçilikle uğraşan köylülere göre daha sağlam ve bereketlidir. Çünkü çiftçi son yıllarda birtakım güçlük ve engeller ile karşı karşıya kaldığından buhran içerisinde çırpınmaktadır. Hâlbuki ki keçi, koyun ve sığır her yıl süt, yün ve gübreden gelir getirirken; hayvanların telef olması ve vahşi hayvanların saldırısına uğraması sonucu oluşan zarar; çiftçiliğe evcil ve vahşi hayvanların verdiği zarar kadar yoktur. Zorunlu ihtiyaçları oldukça sınırlı olan, ortaklı veya ortaksız çiftçilik yapan Yörükler ayrı tutulursa; buğdaydan başka bir şeye para vermek zorunda kalmayan, hatta giysilerinin büyük bir kısmını yünden ve pamuktan bizzat kendileri dokuyup hazırlayan Yörüklerin servet biriktirme durumları oldukça uygundur.

Yörük kadınları, süt sağmak, yağ ve peynir yapmak, ev işlerini görmek; aba, şalvar ve pamuk bezleri ile bir çeşit alaca dokumakla meşgul olurlarken; erkekler, deve, sığır ve kısrak gibi hayvanlarını gütmek, develerle kira karşılığı taşımacılık yapmakla meşgul olurlar. Bununla beraber Yörük kadınları odun kesmek, yük taşımak, deve çekmek, davar gütmek gibi erkeğe ait işleri yapmaya da yardım ederler ki, işlerin paylaşımında her halde kadının hizmeti erkeğe oranla kat kat çoktur. Bazen bir Yörügün, akıl ve mantık olarak erkeğin yapacağı işleri de karısına bırakarak evde dinlendiği, at üstünde cuma ve pazar yerlerinde gezdiği görülür.

Bu şekilde işlerin kadınlara yükletilmesi, işin çokluğuna göre, erkeğin birden fazla evlilik yapmasını gerektirdiğinden Yörüklerde, artık tarihe karışmış bulunan, çok eşlilik artmıştır. Çok eşliliğe erkek bakış açısı ile günlük işlerin paylaşımı, istirahat, işlerinin yolunda ve gününde görülmesi, hane nüfusunun artırılması gibi gerekçeler neden olmaktadır. Hakikaten koyun ve kuzu, keçi ve oğlak her biri ayrı ayrı güdülmek, deve ve sığır için ayrı eşlik edecek adamlar bulunmak; süt sağmak ve yağ yapmak her biri kalabalık bir hizmetçiye bağlı olup bu hizmetçiler Yörügün kendi ailesinden olmazsa kazancından dışarıya ücret vermek, suistimale meydan bırakmak gibi olumsuzluklar söz konusu olduğundan Yörükler çok eşlilikten yararlanırlar. Çok eşliliğe zevk ve hırsın da neden olması doğaldır [Tevfik Macid, 1927a, 19-20].¹⁹

Yörüklerde aşk, eskiden beri var olan bir özelliktir. Güzelliğe pek tutkundurular. Evlilikleri çoğunlukla aşk ürünüdür. Onun için şeklen daima asi olurlar. İki tarafın velisinden birinin evliliğe izin vermemesi ve kız tarafının ağırlık istemesi, kız kaçırma olaylarının artmasına ve pek çok kötü olaylara yol açmaktadır. Kız kaçırma meseleleri karşısında şiddete başvurma boş ve yararsızdır. Dağlarda, temiz havalarda ve pınarların başlarında çiçeklerle bezenmiş otlar üzerinde kuzularını öne sürmüş, yanık ve derin bir inilti ile boğaz çalan bir yörük kıızıyla; kavalı belinde, tüfeği omuzunda hür bir Yörük delikanlısının su başlarında, mera köşelerinde buluşmaları ve tatlı sohbetlerinin doğurduğu aşk bağına çözecek hiçbir kuvvet düşünülemez. Bu bağı kesecek her türlü engeli kırmak için Yörügün cesur ve isyankâr doğası coşar ve hiçbir tehditten yılmaz.

Yörügün doğasındaki cesaret ve isyan yaşadığı çevreyi rahatsız etmektedir. Çünkü Yörük daima toplumdaki uzak ve tenha yerlerde yaşar. Bir Yörük obasına mensup çadırlar bile birbirinden yarımşar saat mesafe ile kurulur.

Otlattıkları davarları ayak değmemiş ot bulmak için uzak dağlara ve göçülecek uzak yerlere sevk etmeye mecburdur. Yörük böyle yerlerde her günahı işleyebilir. Günah işlerken etrafında görünür bir kuvvet görmediğinden onun orada gömülüp gideceğine inanır. Aynı zamanda omuzunda taşıdığı silahın gücüne, ıssız derelerin kendisini uzun müddet saklayacağına güvenir. Hükümetin uzun süren sıkıntılı savaş yıllarındaki durumu Yörügün bu fikrini güçlendirmiştir. Onun için Yörükleri yerleşik hayata geçirme zaman meselesi halini almıştır.

Yörüklerin iskânı daha önemli bir meseledir. Bugün Serik kazasındaki 24 oba Yörükten, Karahacılı Yörüklerinin Himmetli, Hacıhamzalı, Sarıkabalı (Sarıabalı), Kaldırıcılar ve Alikahya obaları tamamen yerleşik hayata geçmiştir [Tevfik Macid, 1927a, 20].²⁰ Gerçi yazın, yarısından fazlası yaylaya gitse de sahilde arazi ve ev sahibi oldukları için yaylaya göçenlerin bile sahildeki yurtlarına bağlılıkları, bunların her yıl yeni bir yere gitmelerine engel teşkil etmektedir. Karahacılı Yörüklerinin Solaklı obasının çoğu da Seydişehir kazasına bağlı Dumanlı Yeniköy'e yerleşip

¹⁹ Yörük kadınları için ayrıca bkz. Ak, 2017c, 309-331.

²⁰ Karahacılı Yörükleri ve obaları için ayrıca bkz. Selekler, 1960, 119; Ak, 2022a, 43.

kalmışlardır. Karahacılı Yörüklerinin böyle yurt sahibi olmaları, bunları konargöçer anlayıştan çok uzaklaştırmıştır. Belirli bir yerleşim yerlerinin bulunması bunların kaçıp kaybolmalarına imkân bırakmadığı gibi doğal yapılarındaki isyan ve itaatsizlik hislerini silmektedir. Onun içindir ki askerlikte, köylü gibi tam itaatle hizmet etmekte, aralarında suç işleyen çıkmamaktadır. Keza EskiYörüklerin Basırlı obası da tarımla uğraşmakta ise de tamamen yaylaya gitmekten vaz geçmemiştir. Bunlar, Serik kazasının Aşağıoba, Tekke, Yanköy, Kocayatak, Kayaburnu, Cumalı ve Eminceler köylerinde dağınık vaziyette ev ve tarla sahibidir. Kısmen iskân edilmiş olan bu Yörük topluluğu oldukça itaatkâr ve dostluk içinde yaşasa da eskiden kalma bir alışkanlık olarak hayırsızlık, uğursuzluk gibi durumlar da bazılarında mevcuttur. EskiYörüklerin Cankara ve Seyidahmedli obaları, Serik kazasının Boğazak ve Çakallık köylerinde yerleşmiştir. Fakat bu oymak eskiden pek kalabalık bir nüfusa sahip iken yerleştikten sonra konargöçer nüfus azalmıştır. Honamlı Yörüklerinin Ötkünlü obasından bir kısım Manavgat kazasının Taşağıl nahiyesi içerisinde arazi edinmiştir. Bir diğer kısmı da Antalya'nın Zeytinköy civarına gelip otururken Antalya'ya süt, yoğurt veya peynir getirirler. Her iki kısım da cana yakındır fakat bu günlerde Burdur vilayetine geçen Milli'ye bağlı Karaöz mahallesine²¹ göçen Kiribişler denen bir kısımları daha vardır ki, tam konargöçer halde ve sürekli bir suçları bulunduğu hükümetten korkarak yaşarlar. Kemer nahiyesi ve civarında pek az surette Yörük vardır ki bunlar Kemer ve Tekfurova köyleriyle Hurma, Doyran ve Çakırlar köyleri nüfusunda kayıtlıdır. Antalya'nın Kızılsaray Mahallesi nüfusu içerisinde dahi kayıtlı dört-beş hane Yörük topluluğu vardır. Hâlbuki Honamlı Yörüklerinin Hacıceliller, Cebeli, Çoşlu, Telliler gibi bazı obaları toplumdan pek uzak bir halde birbirlerinden uzak çadırlar içinde yaşarlar [Tevfik Macid, 1927a, 21].²² Bu obaların çoğu on beş yıldan beri Adana vilayetine doğru göçmeye ve orada yerleşmeye başlamışlardır ki Adana içi ile Dörtüol kazası taraflarında çadır kurmaktadır. Saçıkaraklı Yörüklerinin Hayta obası pek kalabalık nüfusa sahiptir. Saçıkaraklı Yörüklerine Hayta dahi denmektedir. Bunların pek kalabalık olmayan Gedikli obasından birkaç hane Serik kazasına bağlı Burmahancı köyünde arazi edinmişler ve ortaklık suretiyle tarıma da başlamışlardır. Kış mevsimini geçirmek üzere evler de yaptırmışlardır. Henüz yurt sahibi olmayan bir kısmı da yerleştirilmek üzere hükümete başvuruda bulunmuşlardır. Saçıkaraklı namı diğer Hayta Yörüklerinin Küçüklü, Hacıaliler, Hacısüleymanlı, Nasuhlu, Karabacaklı, Hayta Saçıkaraklı ve Kötekliler obaları tamamen zaman ve duruma göre yayla ve sahili değiştirirler. Bunların iskânı ve medenileştirilmeleri oldukça zordur. Saçıkaraklı denen bu topluluk içinde gerek Umumi Harpte ve gerek İstiklal Harbinde askerliğini yaparak vatani görevini yerine getirmiş bir kişiye bile rastlanmaz. Bütün günlerini dağdan dağa çadır taşıyarak hükümet takibinden kurtulmaya adanmışlardır. 10 yıl süren harp yıllarında, değil kasaba hatta bir köy yüzü bile görmemişlerdir. İhtiyarları bile kendi akrabasından birisi için bir sorguya tabi tutulurum diye kurtuluşu kenarda bulmuşlardır. Hayta aşireti 1321 (1903) yılı nüfus sayımına kadar Eğirdir sicilinde kayıtlı iken 1322 (1904) nüfus sayımı kışa denk geldiğinden Antalya siciline kaydedilmişlerdir. Belirli bir yaylak ve kışlakları yoksa da yazın Eğirdir ve Karaağaç kazaları muhitinde, kışın ise vilayetin kuzeyindeki Eğirdir'e bağlı Pamukova²³ adındaki yerden Gebiz nahiyesinin Kırkgeçit sahası ve Abdurahmanlar, Karamirciler, Yumaklar köyleri ile Antalya etrafında Kandıra (Kındıra), Alaylı, Dumanlar, Solak, Murtına havalisinde otururlar. Serik kazasının Dikmen ve Çakallık köyleriyle çeşitli yerlerinde dağınık halde ikamet ederler.

Seferberlikten önce yaylak olarak Elmalı'ya giderlerdi fakat şimdi oraya gitmez oldular [Tevfik Macid, 1927a, 22].²⁴ Yalnız Finike'de kışlayan ve yazın Elmalı ve Korkudili tarafına çıkan birkaç hane bu günlerde o havalidedir.

Hayta diğer ismiyle Saçıkaraklı Yörüklerinin diğer Yörüklerden farklı bazı özellikleri vardır. Çehre ve şekil itibarıyla diğer Yörüklerden daha nazik yapıdadırlar. Renkleri beyaz, kaşları kavisli, yüzleri

²¹ Karaöz günümüzde Antalya ili Aksu ilçesine bağlı bir mahalledir.

²² EskiYörükler ve obaları için ayrıca bkz. Selekler, 1960, 119; Ak, 2019b, 20; Karahacılı, EskiYörük ve Honamlı Yörükleri için ayrıntılı olarak bkz. Ak, 2022a, 28-31, 38-40, 42-46.

²³ Günümüzde Burdur ili Bucak ilçesine bağlı bir köydür.

²⁴ Kötekliler Yörükleri, Saçıkaraklı Yörüklerinin obası olarak gösterilirken Eröz de aynı tasnifi yapar ancak Ak tarafından Köteklilerin ayrı bir oymak olduğu belirtilir. Bu çerçevede Saçıkaraklı Yörükleri ve obaları ile Kötekliler Yörükleri ve obaları için bkz. Ak, 2022a, 57-59, 66-69; Tevfik Macid ile aynı tasnifi yapan Eröz için bkz. Eröz, 1991, 45; Saçıkaraklı Yörüklerinden bazı kişilerle ilgili asayiş sorunları için bkz. Ak, 2018b, 580, 582, 584, 592, 593.

daha düzgün, sakalları yanaklara sarkmazken bir hale gibi yüzü çevirmiştir. Bıyıkları gür iken sünnetli olmadığından kıbtı simasını andırır bir şekil vermiştir. Bacakları ve belleri incedir. Kadınları müstesna bir güzelliğe sahiptir. Kadınların bu güzelliği yerli köylülerinki ile kıyaslanamayacağı gibi güzellik hususunda pek fakir olmayan diğer Yörüklerin güçlü ve azılı, iri yapılı kadınlarına Hayta kadınları hiç benzemezler. Haytaların dine bağlılıkları diğer Yörüklerden zayıftır. Eskiden beri hayvan hırsızlığı bunlar arasında pek yaygındır. Yaylaya giderken köylünün hayvanlarını götürüp gitmek adetleridir. Hayta kadınlarında namus anlayışı dahi zayıftır [Tevfik Macid, 1927b, 23].

Antalya Vilayetinde Yörükler 2

Karakoyunlu Yörükleri: Yörükler, öteden beri bir köy halkı gibi belirli bir miktar hısım ve akrabanın teşkil ettiği bir oymak, ayrı bir oba halinde hep ayrı ayrı isim almışlardır. Bazen bir genel ad altında çeşitli obaların da birleştiği bir gerçektir. Bunlar gösteriyor ki eskiden bu havali Yörükleri de doğu vilayetlerimizde ve Arabistan’daki kabileler gibi ayrı bir topluluk imişler. Fakat asırlar, Anadolu Yörüklerinin kabile his ve taassuplarını eritmiş, almış oldukları adlar, bir köy ismi gibi kendilerine ait olmaktan ibaret kalmıştır. Yörük isimleri içinde Honamlı gibi anlam ve adlandırma sebebinin çözemediğim isimler olduğu gibi Adıgüzelli gibi oba içinde öne çıkan bir şahsa bağlananlar; Töngüşlü gibi bugün dilimizde kullanılmayan “*Tonguç*” Türk adını taşıyanlar; bazen Karakoyunlu gibi belirli bir alameti kendilerine ad olarak alanlar vardır. Tarihte bir Akkoyunlu ve Karakoyunlu olup bizim bu Karakoyunluların, tarihi Karakoyunlularla bağlarının bulunmadığı görülüyor.²⁵ Çünkü yapılan araştırma gösteriyor ki bu Yörük topluluğu Adana’nın batısında eğleşen Bahşişli Yörüklerinden bu havaliye geçen 15-20 kadar hane halkından türemişler ve kendi aralarında bir görenek nedeniyle daima siyah koyun beslemelerinden bu adı almışlardır. Bugün 90 hane kadar vardılar. Yazı Şarkikaraağaç’ın Çayır yaylasında, kışa da Manavgat, Serik, Antalya merkez kazalarında 15 saat süren uzunluktaki bir çevreye serpilmiş bir halde geçirirler. Siyah koyunların sıcağa pek az dayanıklı olması yüzünden ilkbaharda yaylaya göçmek için çadırı en önce yıkan ve son baharda da sahile en sonra inen Yörük topluluğu Karakoyunlulardır. Bu oymak bireyleri genellikle daha güçlü bünyeli, siyah gür sakallı olurlar [Tevfik Macid, 1927b, 27]. Sahilde ve yaylada pek dağınık oturmaları da gösteriyor ki; memlekette ilgilendikleri şeylerin hayvanları ve çadırlarından ibaret olduğu; göç! denince terzi gibi iğnesi başında kolayca göçecek ve izlerini kaybettirecek bir vaziyette oldukları için hükümetin takibinden kolayca yaka sıyrabildiklerinden toplumsal kurallara bağlılıkta daha geridirler. Uzun umumi harp ile istiklal harbi zamanında içlerinde askerlik yapmış, hemen hemen bir şahıs tanırım ki; o da uyanık bir babanın lise tahsiline kadar yükselttiği ihtiyat zabiti Subaşı Mehmet Efendi’dir. Ufak tefek hayvan hırsızlığı gibi suçları eksik olmazsa da aralarından çıkan bazı beylerin idaresiyle harp yıllarında taşrada oluşan otorite boşluğunda eşkıya türemesine meydan bırakılmamıştır. Bununla beraber eli silahlı delikanlılar, obalarına o devirlerde uygunsuz şahısların tecavüz etmelerine izin vermemiştir. Doğal yapılarında diğer Yörüklerden daha açık bir cesaret ve bahadırılık mevcuttur.

Haciseli (Hacisalu) Yörükleri: Vilayetin Manavgat ile merkez Antalya kazasında bu adı taşıyan iki mahalle vardır. Bu iki mahallenin vaktiyle bir mahalle olması çok muhtemel ise de ayrılış zamanları geçmişin içinde uzak bir devre ait olmalı ki; her iki mahalle de diğerini tanımamaktadır. Gerek Manavgat’taki ve gerek Antalya’daki mahalleler kısmen tarla ve ev sahibi olmuş ve köylüleşmiştir. Fakat bir tedbir olarak, daha doğrusu sahilin sıcak ve cehennem gibi havası, sahip oldukları hayvanları beslemek ve gütmek ihtiyacı, bunların da çadır sahibi olmalarını ve yayan olarak göçmeye devam etmelerini zorunlu kılmıştır. Köylüleşmiş demekle umumi ahlak ve vaziyetleri hakkında yeterli bir fikir verildiği düşüncesi dile getirilmiştir.²⁶

Töngüşlü Yörükleri: Serik kazasında 50-60 haneden ibaret olup toplu oturan ve yaylada Eğirdir kazası içerisinde “Ağıllı” mevkiinde belirli tarlaları bulunan bu Yörüklerde yöre ile bilhassa Eskiyörükler ile karışmış olmalarına rağmen fizyonomi itibarıyla diğer Yörüklerden ve yerliden bariz farklarla ayrıldıkları görülmektedir. Boyları orta, çehreleri oval, burun gaga biçiminde, sakal ve bıyık seyrek değilse de gür de denilemez. Netice olarak yerli köylülerden bile farklı hatlarla

²⁵ Karakoyunlu Yörükleri için ayrıca bkz. Ak, 2022a, 46-51.

²⁶ Hacisalı Yörükleri için ayrıca bkz. Ak, 2022a, 37-38.

ayrılır alametler gösteriyor ki bunlar pek eski zamanda buraya gelmiş ve tamamen yerleşmiş hakiki bir Türk oymağıdır [Tevfik Macid, 1927b, 73-75].

Çakal Yörükleri: Bunlar oldukça kalabalık bir oymaktır. Kısmen çiftçiliğe rağbet etmiş olduğundan Yörük hayatını terk etmeye pek meyillidir. Pek çok noktada Eski Yörüklerin Basırlı obası ile tam bir benzerlik gösterirler. 20-25 yıl önce bunlardan bir mahalle pek haşin ve uygunsuz vaziyetleriyle yörenin nefretini kazanmış olup; hükümetten ve yöreden gördüğü baskı üzerine Aydın havalisine göçüp gitmiş idi.²⁷

Bunlardan başka Manavgat içerisinde Fettahlı, Saraçlı; Alaiye içerisinde Bahşişli, Keşafı; Antalya merkez havalisinde Sarıkeçili, Karatekeli, Başındayoklu, Kurşunlu, Kömürcüler, Demirciler ve Yeniosmanlı gibi adlarla çeşitli Yörük oymak ve obaları mevcut olup her biri kışın Antalya'nın bütün sahillerinde, yazın Antalya vilayetinin kuzey hudutlarından aşarak Konya'nın Gavurgölü, Aladağ, Engili, Kızılviran; Isparta'nın Anamas yaylaları ile Burdur ve Denizli vilayetleri içerisinde vakit geçirirler. Ahlak ve adet itibarıyla yukarıda birer birer izah edilen Yörüklerden mühim farkları olmadığı gerekçesi ile yazar tarafından ayrıntısı verilmemiştir.

Yörükler arasında batıl inanç ve uğursuzluğa inanma gibi ananeler köylüden daha fazla hakimdir. Mesela gün battıktan sonra bir Yörük evinden tütün, soğan gibi acı; kazan düzen gibi siyah bir şeyi almak imkân dışındadır. Verirlerse uğursuzluk gelir, hayvanları telef olurmuş. Hane çadırlarında akşamdan sonra kapıya doğru oda süpürülmez, her hâlükârda çadırın veya odanın bir köşesine doğru süpürülür. Kapıya doğru süpürülürse çadır önünde başıboş sabaha kadar geniş getiren hayvanlar dağılırmış. Bir iş niyetiyle yola giden adam önünden tavşan veya kadın geçerse niyet edilen işte uğursuzluk olur; yılan geçerse niyet hayra yorulmuş. Bir kıza nişan veya nikah yapıldıktan sonra bir kıyye tuz evde bitinceye kadar eğer canavar²⁸ veya başka bir sebepten dolayı hayvanlardan telef olursa kız uğursuz sayılırmış [Tevfik Macid, 1927b, 29]. Yola çıkmak, gün saymak, bir iş tutmak için Yörükün uyduğu birçok kurallar vardır ki yalnız bunları saymak başlı başına bir konu teşkil eder. Çoğunlukla köylülerce de sayılan bu gibi batıl inançların ayrıca tetkiki daha uygun görülmüştür.

Yörükler havanın durumundan pek güzel anlarlar. Yaz ve kış kıldan dokunmuş bir çadır altında ömürlerini geçirerek koyunu ve kuzusunu korumak için bir ahır, ağılı olmayan Yörükler için havanın durumundan anlamak bir zarurettir. Yağmur mu yağacak, rüzgâr mı esecek, fırtına mı olacak bunları bilmek bir gemici kadar Yörüklere de lazımdır. Yörüklerin sayılı günler denilen kasım, karakış, zemheri, göcük, cemreler, sultan nevrüz, Hızır İlyas gibi mevsim taksimleri ile yapılmış zihni bir takvimleri vardır; bunlar hep tecrübe ile bulunmuş şeylerdir. Mesela gün batarken ufkun kızarması ertesi gün havanın her halde açık olacağına, gün doğarken ufkun kızarması o gün her hâlükârda yağmur yağacağına işarettir.

Hatta “Akşamın kırmızılığı sabahın gönlünü hoş eder, sabahın kırmızılığı akşama varmaz kış eder” diye ünlü bir sözleri bile vardır. Bunu çiftçiler de bilirler ve onlar, “Akşam kızarırsa öküzü, sabah kızarırsa merkebi hazırla” derler; yani “Akşam kızardığında hava müsait olacağından öküzle çift sürmek için; sabah kızarırsa yağmur yağacağından oduna gitmek için hazırlan” demektir.

Bulutların ortalama bir hızla güneyden kuzeye doğru hareketi yağmurların yakın ve devamlı olduğuna, kuzeyden güneye doğru ağır ağır gitmesi havanın açıldığına, güneyden kuzeye hızlı hareketi fırtına başlangıcına, bulutların sahil semasında yoğunlaşması ve göl renginde olması yaylaların soğuk ve kar yağmış olup sahilin ertesi gün kesin olarak günlük güneşlik olacağına, yağmur yağarken kuzey ufkunda aralıklarla göğün gürlemesi yağmurun dinip havanın hemen açılacağına [Tevfik Macid, 1927b, 30.], baharda kuzey batıda kara bulut görülmesi çok geçmeksizin tufan ile esintili bir yağmur geleceğine işarettir.

Ağustosun yirmi üçünden itibaren geçen her gün kış aylarının birer karşılığı olarak görülür. O günlerde geçen her günde esen rüzgârların kuzey veya güneyden esmesi, güz ve kış ayarındaki havanın yağmurlu veya yağmursuz geçeceğine dair olan tecrübeleri Yörükün bu husustaki

²⁷ Çakal Yörükleri için ayrıca bkz. Ak, 2022a, 24-26.

²⁸ Canavar: Yabani, kurt; insan ve evcil hayvanları için zararlı yırtıcı hayvan.

meteorolojik bilgisini göstermektedir. Sahilde Yörükler için şubatın yirmisi yani ilk cemre artık bahar demektir. Cemrelerden sonra her gün otlar bir arpa boyu büyümeğe başlamış; ilk cemre gelince derhal Yörük kış aylarını geçirdiği rüzgârdan korunaklı kuytu yerdeki çadırını yıkarak artık açık bir yere kurar. Çünkü üç aydır ikamet ettiği yurt; artık çok çiğnenmiştir. Koyun ve keçileri için ayak değmedik yer lazımdır.

Kışın üç dört aydır sakin bir şekilde oturan Yörükler, ancak cemrelerden sonra Yörüklüğünü hatırlar. Dikbaşlılık ve özgürlük duyguları da o zaman uyanır. Öyle ya; kışın yağmur, çamur arasında dikbaşlılık ve başına buyrukluğa edip de malıyla melalıyla rezil olmaya gerek yok. Bahar gelmeli, hava müsait olmalı, dağlar selam almalı ki Yörük de hürriyet ve serbestliğinin varlığını hissedebilsin. Mart ayından sonra Yörük burnunu kuzey dağlarına doğru çevirir. Ona oradan hayat ve hürriyet havası eser.

Sultan nevrüz; Yörüğün hayatında bir inkılâb günüdür, artık otlar boy vermiş, koyunlar, keçiler meradan karınlarını doyurarak dönmüş, hayvanların memelerinden Yörüğün gıdası, serveti olan sütler sağılmaya başlamıştır. Gıdanın, servetin kaynağının bu ilk belirişi Yörüğü neşelendirir ve her gün çadır yerini değiştirmeye başlar. Artık eski yurtlarına pirelendi derler. Yörükler; kışın sahile inerken, çok uysal ve cana yakın görünürler. Köylü ve hükümet ile o zamanlarda aralarında bir nahoşluk çıkması hiç de işlerine gelmez [Tevfik Macid, 1927b, 31].

Antalya Vilayetinde Yörükler 3

Kışın yerleşecek bir yurt tedarik etmek mecburiyetinde bulunan Yörüğün bu şiddetli mevsimde yurtsuz kalmak yahut hükümet takibatına uğrayarak tedirgin olmak hiç işine gelmez. Lakin artık bahar geldi mi kimseye minneti kalmamıştır. Dağda, ormanda kendini koruma imkânı bulmuştur. Koyun ve keçisini nerede olsa barındırabilir; bu zaman kimseyi tanımaz.

Yerli köylüler bunu şöyle tarif ederler: Yörük yayladan gelirken her gördüğüne gayet cana yakın ve boynu bükük olarak tatlı bir dille “*Selamünaleyküm*” dermiş. Bahar geldi mi göğsünü gererek yüksek sesle selam vermeye; hatta gözü hiçbir şeyi görmemeye başladığından ormanlardaki çam kütüklerini dahi selamlamaya başlamış; “*Dağlar selam aldı*” tabiri de bundan doğmuş.

Hakikaten bir kış Yörüğün mevcudiyeti bile hissedilmez; sessiz, sedasız, cana yakın ve itaatkardır. Bahar geldikten sonra dik kafalılığa başlar. Hele göç vakti geldiğinde hiç kimseyi tanımaz, asıl kabahatler, cürümler o zaman işlenir; hele durumlarına uygun gelen hayvan hırsızlığını bilhassa göç zamanında yaparlar. Yaylaya hayvanlarını sürüp götürürken göç yolları üzerindeki meralarda bulunan köylü hayvanlarını da karıştırarak sürer, götürürler. Hayvan sahibi haber alır da takip eder ve eline geçirirse sürüye karışmış deyip işin içinden çıkıvermek, arayan olmazsa yaylaya aşırıp satmak kolaydır. Göç mevsiminde kabahat işleyen Yörük bir gece içinde çadırını bir konak aşırı aşırarak takibattan kurtulur [Tevfik Macid, 1927c, 23].

Fakat kışın sahile gelirken vaziyetleri böyle değildir. Sahilde bir karış toprakları olmadığı halde sürülerini, hayvanlarını otlatmak, çadırlarını kurmak için yurda muhtaçtır. Bu meralar ise köylülerin mallarıdır. Köylünün içine girmek için aşağıdan gürleşmek, uysal ve uslu görünmek lazımdır. Onun için kendisini çok iyi adam olarak tanıtmaya çalışır. Yurdu bulur ve bir kış da köylüyü rencide etmemeye uğraşır. Yörükler mülk sahibi olmadıkları için her sene sahilde oturacakları yurtları kiralamak mecburiyetindedir. Bunun için köy sandıklarına oldukça mühim bir yekûn tutan gelir temin edilir.

Lakin merasını Yörüklere kiraya veren köylü oldukça zararlı çıkar. Çünkü yurdu kiraladıktan sonra başıboş bıraktığı sığırları, hayvanları, develeri köylünün hasılatına sürekli zarar verir. Merada bu hayvanlar otladığı için köylünün kendi hayvanları otsuzluktan aç kalır. Çoğu zaman da Yörük vermiş olduğu otlak bedeli karşılığında köyden bir iki hayvan aşırarak parasını çıkarır. Kendi arazisi ve yurdu bulunan Yörükler, yurt ve mera bulma telaşından kurtulmuşlardır. Onun için son zamanlarda Yörüklerin genelinde arazi edinmek için derin bir istek ve eğilim vardır.

Zaten dünyada yüz katlı binalar yayılıp, insanın her türlü ihtiyaçları, refah ve istirahati evlerinde medeni bir şekilde sağlanırken; deve sırtında taşınan on arşın kıl (karaçadır) içinde Yörükleri meskûn görüp bunun içinde yaşama devri çoktan geçmiştir. Yörükler de bin türlü tecrübe ile bu

zarureti idrak etmeye başlamıştır. Her yıl yurt bulma telaşı, yersiz yurtsuz gezerken yağmurda çamurda çekilen sefaletler, ekili dikili yerlerden gelip geçerken hayvanların toplanması, sürülmesi, telefât ve zayıttan korunması için sarf edilen emek ve zahmetler Yörüklüğün katlanılacak bir şey olmadığını gösteriyor. Gerçi sahilde bahar sona ererken yaylanın yeni başlayan baharına kavuşmak, dağların en serin ve temiz havalı yerlerinde yaşamak, berrak kaynaklardan [Tevfik Macid, 1927c, 24] saf ve soğuk sular içmek insan hayatı için duygu yüklü bir durumdur. Lakin bu nimete karşı katlanılan meşakkatler ve külfetler her halde pek ağır ve dayanılmazdır. Yörük; Yörüklüğünü ancak cehaleti ve doğasında var olan katılığı itibarıyla hükümete karşı eksiklikleri yüzünden seçiyor. Bunlar aydınlanıp da hükümetten çekinmenin boş olduğunu anlayıp toplumdaki görevini öğrendiği zaman her halde geçen sefil ömürlerine acıyacaktırlar.

Gerçi sahilde yazın kurak zamanlarda yaylada, kışın karlı ve soğuk günlerde hayvanlarını barındırırken karşılaşılan güçlükler itibarıyla Yörüklüğün hayvan besleme yönünden ekonomik önemli bir görevi de vardır. Fakat ilim ve fen, yaylada ve sahilde yaz ve kış hayvan nasıl beslenir bu meseleyi halletmiştir. Hayvanlarını önüne sürüp de taze ot arayacağım diye dağ dağ, diyar diyar dolaşmaya lüzum olmadığını, hayvanlarını beslemek için fenni usul ve araçları öğrenmeleri, yani ilim ve fennin bunların hareketâtına hâkim olması zorunludur.

Yörük; manası da gösteriyor ki hayatı daima yürümekle geçer; dört ay sahilde, üç ay da yaylada bir muhitte kalabilirler. Bu ikametleri zamanında da yurt beğenmeyerek köy değiştirdikleri de eksik değildir. Geriye kalan beş ay ne olursa olsun yaylaya gitmek yahut sahile inmek gibi sürekli seyahat devridir. Pek çok Yörük yaşadığı müddetçe süren bu seferberlikten usandıklarını yana yakıla anlatırlar. Hatta bu sene yaylaya göçmemeye, sahilde kalmaya karar verirler. Lakin ilkbahar geldi mi! kararda tereddüt başlar. Hele bir kere bir Yörük obası çadırlarını yıkıp da deveyi çekti mi artık kendi kararı değil ya zorlayıcı bir kuvvet bile onu göçmekten çeviremez. “*Yörüğe göç demekten bir göç çekivermek yeğdir*” diye bir darb-ı mesel (atasözü) vardır.

Karı çiğneyerek gelen, karı çiğneyerek giden Karakoyunlu Yörüklerinin ilk [Tevfik Macid, 1927c, 25] fırsatta yaylaya doğru hareketleri müstesna olmak üzere Yörüklerin sahiliden yaylaya doğru hareketleri mevsimi mayısın altıncı “*Hızır İlyas*” günüdür. Bazı seneler ilkbahar mevsiminde yağmurların uzaması, havaların serin gitmesi gibi sebeplerle yerinden kımlıdanamayan Yörük, Hızır İlyas’ın ertesi günü adeta içgüdüsel bir hareketle çadırını yıkmıştır. O sırada bir obada *yani birkaç haneli bir mahalle* deveyi çekmiş ise artık göç arka arkasına ulanır. Mayıs sonuna kadar sahilde bir Yörük kalmaz. Ekseriya mahalle mahalle göçerler ve yollarda kafilenin birbiri üzerine gelmemesi için birer ikişer gün fasıla ile kalkarlar. Obası kalktığında bir Yörüğü alkoymak imkansızdır. Kadın doğum yapmak üzere olsa da erkek devesi kaybolsa da gök yere inse de yine de yola düşer. Ancak bir iki konak gittikten sonradır ki eksliğini, yitiğini aramaya döner.

Göç mevsimi gelince Yörüklerde mühim bir hazırlık başlar. Atların, kısrakların, merkeplerin ön ayakları nallanır. Kadınlara sarı sahtiyandan yapılmış çizmeler, mücessem denilen büyük yazmalar (yemeni), kırmızı pazenden elbiselikler alınır. Kahve, şeker, sabun gibi ihtiyaçlar düzülür. Değirmene gidilerek un yapılır. Tüfekler tamir ettirilir. Delikanlılar için şal, şal taklidi kuşaklar, kefiyeler²⁹ alınır. Poturlar³⁰, kebelere³¹ yenilenir. “*Antalya meclis-i umumisinin iki sene evvel neşr eylediği medeni kıyafet talimatnamesi artık bu gibi kıyafete taalluk eden pek çok adetleri unutturmağa başlamıştır.*” Çadırlar zaten cemreden beri sabit kurulmuş olmadığından kolayca yıkılır. Her şey develere sarılır. Kediler, tavuklar, çocuk beşiği dahi devenin sırtına yüklenir. Kilimler, deve yüklerinin üzerine yağmurdan, güneşten eşyayı korumak için boyuna, uzunluğuna bir surette atılır. Kadınlar kırmızı pazen üç etek entariyi giyer; peşlerini (üç eteğin yan parçaları) bellerine sokar; al mücessem yazmalarla başlarını bağlarlar. Renkli yün ipliğinden ördüğü ucu

²⁹ Keyfiye/ poçu, poşu: Yörük köylerinde erkeklerin omuz üzerine bağladıkları, başa sarılan kenarları saçaklı yaklaşık tülbent büyüklüğünde gökkuşağı renklerinden oluşan ipek dokuma kumaştır.

³⁰ Potur: Arka tarafından kırmaları çok olmakla birlikte ayak bileğine doğru genişliği daralan pantolon türü.

³¹ Kebe: Yünden tepme ve dövme usulü ile hazırlanan kaba kumaş ve bundan mamul cepkendir. Kebe için ayrıca bkz. Ak, 2022a, 334. Kebe, hava koşullarının çok kötü olmadığı zamanlarda çobanlar tarafından sürü otlatma esnasında giyilen kısa kepenektir.

punçaklı³² kolanları bellerine sararak uçlarını arkaya sarkıtırlar [Tevfik Macid, 1927c, 26]. Tülü veya maya deve³³ katarların önüne takılır. Hanenin en genç gelini katarı çeken eşeğin önüne düşer. Kafile bu suretle hareket eder [Tevfik Macid, 1927c, 27].

Antalya Vilayetinde Yörükler 4

Kafilenin önünde obanın en genç ve en güzel gelininin bulunması adettir. İhtimal bunda bir uğur dahi vardır. Erkekler sığır ve danaları, koyun ve kuzuları toplamak ve sürmek, göçün arkasını toplamak ile yükümlü olduğu gibi ihtiyar kadınlar da bilhassa kuzuyu, oğlağı sürmek gibi vazifelerle meşgul bulunduğu için deve göçünü idare etmek sırf genç kadınlara düşen vazifedir.

Kafilenin ilk hareketlerinde deve yüklerinde dengesizlikler, eşya ve yolculuk için gerekli olan şeylerin yüklenmesinde uygunsuzluklar olur; fakat darb-ı mesel (atasözü) olduğu üzere “*Göç gide gide düzelir.*” Yörük bunlara bakmaz ve güçlü, kuvvetli genç kadınlar yolda göçü düzelterek yoluna devam ederler. Eğer hava bozmaz, arkada sığırdan, danadan bir şey kalmaz, göç düzene girer, yolculuk arızasız yoluna devam ederse artık Yörüğün neşesine son yoktur. Ön ayakları nallanan kısrakların üzerine birer keçe, yastık, minder atılarak çocuklar ve ihtiyarlar bindirilir.

Yolculuk nedeniyle kuzusu karıştırılan koyun sürüsü hem baharın taze otlarını yiyerek ve hem de yanlarından ayrılmayan yavrularını koklayarak, arada yanından ayrılan kuzusunu aramak için yer yer meleyerek seyyah kafilesine bir neşe bahşeder. Çoban neşesini ifade için kavalını üflemeğe, yayla havalarını çalmaya başlar. Elinde kirmeni³⁴ hem giden hem de yün eğiren genç gelinler hafif sesle yayla için söylenmiş türkülerini çağdırmaya başlarlar. Koyunları ve keçileri yola taratmak için çobanın keskin ıslığı dağları dereleri çınlatır.

Yörük mecbur olmadıkça bir günde gideceği yer sabah erken güneş doğmadan nihayet üç dört saatlik mesafedir. Kuşluğa doğru kararlaştırılmış olan konak yerine varılır [Tevfik Macid, 1927d, 11]. Orada develer yıkılarak derhal yayılıma salınır. Atlar, kısraklar duşaklanarak³⁵ bırakılır. Kadınlar ekmek, yemek hazırlama işi ile uğraşmaya başlar. Havada yağmur olmadıkça buldukları yere çadır kurmaya lüzum görmezler. Geceyi keçe, kilim altında geçirerek sabah erken yükler sarılarak tekrar yola düzülürler. Bu yolculuğun neşesini bozacak yegâne olay havanın yağmurlu olmasıdır. Yağmur, hele ilkbaharın bardaktan boşanırcasına yağın yağmuru, Yörük için felakettir. Yerler çamurlanır. Birbirinin izine basan koyunlar, kuzular, keçiler, develer, atlar, eşekler ortalığı çamur deryası haline getirir. Bastığın yer kayar; sarı çizmeler çamura bulanır. Elbiseler ıslanır; yağmur yaygın ifade ile iliğe kadar işler. Yağmurla ıslanan, çamura bulanık koyunlar ve kuzular ile temasa gelen soğuk ve bulaşık ayrı bir ızdırıp verir.

Yağmur başlarken konak yerine varılmış yahut konaklamaya uygun bir yerde bulunmuş olursa meşakkat nispeten yoktur. Çok geçmeden, derhal yük indirilerek çadırlar kurulmuş olur. Lakin bir talihsizlikle konak yapılamaz da beş on dakika yağmurun sağanağına maruz kalırsa bütün bu durum güçlükler ve felaketin sebebi olur. Yörük bu kadar eziyet ve sıkıntıyı ancak yaylaya doğru çıktıkça yenileşen baharın getirdiği bereket ve bolluk ile unutabilir.

Yörüğün en kıymetli malı devesi ve köpeğidir. Çünkü devesi Yörüklüğünü devam ettiren yegâne araçtır. Kira ile yük çekerek geçimini teminde de hizmet eden deve; yayla, sahil Yörüğün evini, barkını, yükünü, çoluğunu çocuğunu taşır. Dağlar aşan, dereler geçen bugünkü medeni araçlardan hiçbirinin gidemeyeceği yerleri dolaşan yegâne nakliye aracı olan deve, Yörüğün eli, ayağıdır.

³² Punçaklı: Punçak kısaca saçak ya da püskül anlamına gelmektedir. Geleneksel Yörük giyiminde kadınların bellerine renkli yün iplerden özel dokuma tekniği ile dokudukları; ip kuşak veya kolan kuşakların uçlarında boşta kalan çözümlerinin ince ince örülmüş veya bükülmüş renkli iplerine punçaklı, saçaklı veya püsküllü denir.

³³ Maya deve: Tülü ya da buhur denilen çift hörgüçlü erkek deve ile tek hörgüçlü yerli yoz devenin çiftleşmesinden hasil olan erkek deveye denir. Maya yine bu suretle çiftleştirilmiş bu iki türden ortaya çıkan kancık devedir. Her ikisi de katır gibi yük taşımada çok verimli ve dayanıklı hayvanlardır.

³⁴ Kirmen (eğirmen, eğirmeç, eğirtmeç, öreke ya da tengerek): Kıl, yün ve pamuğu iplik haline getirmek için döne döne yünü eğiren, bükün ve ip haline getirmeye yarayan, çubuğun kalın kısmı altta kalmak üzere, artı işareti şekline getirilmiş yassı tahta parçalarının ortasından geçirilerek yapılan alettir.

³⁵ Duşaklamak: Hayvanın kaçıp uzaklaşmaması, kaybolmaması ya da başka hayvanlara zarar vermemesi için sağlam olmakla birlikte hayvanın ayağına zarar vermeyecek bir iple hayvanın her iki ön ayağının zaruri hareketlerini kısıtlamayacak şekilde birbirine bağlanmasıdır.

Tülü, maya, yoz, buhurcu, kayalık, dorum, köşek gibi cinsine ve yaşına göre [Tevfik Macid, 1927d, 12] isimler alan bu develerin maddi kıymeti de ayrıca yüksektir. Üç, dört yüz lira kıymeti olan mayalar, tülüler vardır. Yine en aşağısının kıymeti yüz liradan aşağı olmaz. Yörük hayatında deve muhabbeti ile ilgili duygu ve heyecanlar, onların türkülerinde ve koşmalarında bile yer bulmuştur.

Yakışırda sarı mayam yakışır
Yüze taktığım çanlar tokuşur
Çifte ablalar yola bakışır
Nazlı mayam Urumilinde (Orta Anadolu) kaldı ağlarım

Benim devem bir değildi beş idi
Beşi de hep birbirine eş idi
Konur daylak hepsine baş idi
Beylerde kal konur daylak beylik hanında

Türkülerinde Yörük yaylada telef olan sarı mayasına, hükümet tarafından alıkonulan konur daylağına ağlamaktadır.

Hardadır kara mayam harda
Atıver çılıbırı yayılsın kırdı
Kolanlar erişemez ki göbek yerde
Gül baharında maya gördüm suna gördüm

Türküsü gibi birçok parçalar da Yörügün deveye olan aşk ve muhabbetini ifade etmektedir.

Yörügün köpeği de göz bebeğidir. Çünkü her türlü tecavüze açık, korumasız kıldan evinin bekçisi, koyunlarının kuzularının muhafızı köpeğidir. Bir köpek bir sürü değerinde ad olunur. Yörüğe en büyük hakaret köpeğini acıtmak ve hele bilhassa öldürmektir. Köpeği öldürüldüğünden dolayı katil olan çok Yörükler var [Tevfik Macid, 1927d, 13]. Herhangi bir sebeple telef olan köpeğine günlerce ağlayan Yörükler, Yörük kadınları tanırım. Yörük, köpeğinin azgınlığı ve saldırganlığı ile adeta iftihar eder. Gelen geçenlere veya yanına misafir gelen bir yolcuya köpeği tarafından saldırı olursa ilgisizlikle hareket eyler. Çünkü köpeği bir yabancıya saldırıdan menetmek artık her yabancıya karşı saldırıdan çekinmesini gerektireceğinden köpek korkar. Hakikaten bu sadık mahlûk da Yörük için pek fazlası ile gereklidir [Tevfik Macid, 1927d, 14].

Antalya Vilayetinde Yörükler 5

Yörügün Giyinişi: Yörük elbise ve kıyafeti şehirliden hatta köylüden daha milli ekonomiye uygundur. Üzerinde pek az elbise ve gerekli şeyler Avrupa malıdır. Büyük bir kısmı hep milli mal ve kendi üretimidir. Yörük mahlûc dediği pamuğu pek sever. Yayıladan dönüşünde pamuk eken köylüden yünle, yağla, peynirle, beyaz kuru fasulye ile takas usulüyle veya satın alarak mahlûc tedarik eder.

Yörük kadınları “Çarh” denilen çıkırıkla pamuğu eğirerek bulunla gömleklerini, donluklarını dokuyup hazırlarlar. İç donu ile gömleği bu bezden dokuyup giyerler. Mintanları Burdur, Kadıköy alacaları veyahut Avrupa üretimi ketenlerdir. Bellerine şal veya şal taklidi kuşak, ayaklarında menevrek³⁶ denilen siyah yünden bizzat yaptıkları ipeklilerle yine bizzat dokudukları bir nevi kumaştan mamul don ve üzerlerine yine bu kumaştan mamul kebe giyerler. Ayakkabıları çok zaman ölen sığır, beygir ve develerinin gönlerinden yapılmış çarık veya bazen yerli deri ustalarının üretimi olan yemenilerdir.

Erkeklerin başlarında şapkadan önce fes üzerinde hemen hemen genellikle denilecek şekilde gelişigüzel sarılmış abani³⁷ sarık bulunurdu. Şimdi bu günlerde keten veya ince kumaştan dikilmiş kasketler veya yünden mamul yerli fötr taklidi şapkalar vardır. 1925 yılında Antalya Meclis-i Umumisi tarafından kabul edilip güçlü bir yaptırım olmadığı için tamamıyla uygulanamayan genel kıyafet talimatnamesi gereğince ilk zamanlarda yapılan takibat nedeni ile bir kısım Yörük hazır

³⁶ Isparta, Burdur ve Denizli Yöresinde yünden dokunan kaba bir kumaş türüdür.

³⁷ Bir tür beyaz kumaş.

elbiselerden setre pantolon takımı almak zorunda kalmış ve eskiden beri var olan kıyafetteki düzen bozulmuştur. Avrupa’nın çürük ot kumaşlarından [Tevfik Macid, 1928, 11] yapılan bu ucuz hazır elbiseler az bir zamanda parçalanmış, parasını bir daha heder etmek istemeyen zavallı Yörük bunu gelişigüzel yamayarak acayip bir halde giymek zorunda kalmıştır. Zaman şehirli ve köylü sınıflarına mahsus, her sınıfı ilk bakışta tanıtacak, kıyafet şekilleri uygulamaya konuluncaya kadar bu kargaşa devam edecektir. Yağmurdan soğuktan korunmak için “*Kepenek*” adı verilen omuzlarından birleştirilmiş ortası açık iki kat bir keçe giyerler.

Yörük kadınları; paçalarından yukarısı bir karış kadar eğimli alaca veya basmadan diktikleri paçaları topuktan iple boğulan don, keza alaca veya basmadan mamul üç etek, göğsü açık entari, kendi imal eyledikleri pamuk bezden yapılmış diz kapaklarından aşağıya kadar uzanmış önünden etekleri boyalı ip veya ipeklerle “hesab” denilen geometrik şekillerle işlenmiş gömlek; kadife, çuha veya diğer düz renk bir kumaştan dikilmiş kebe giyer ve bellerine şaldan kuşak bağlarlar. Başlarına yazmadan çeki ve kısa fes giydikleri gibi mücessem³⁸ denilen diğer yün yazma ile başlarını gerdanları altından boğçalarlar, bu boğçalama işi tesettür vazifesini de görmek içindir. Çarşıya pazara giderken erkeklere görünmesi mümkün olduğu zamanlarda “*Öncek*” denilen siyah veya beyaz yünden dörtgen şeklinde dokunmuş bir nevi peştemali de bellerinden aşağıya bağlarlar. Yörük kadınlarının yüzleri, göğüsleri daima açıktır. Pek nadir olarak göğüslerini boyundan bele kadar yalnız göğsü kapatacak büyüklükte bir nevi önlük ile kapatırlar.

Çorapları daima yerli üretim almalı veya düz yün çorap olup ayaklarına çarık veya yemeni giyerler. Yörük kadınlarının giydikleri üç entarilerin kolları dar ve bileklerine kadar uzun olup kol yenleri balık ağzı biçiminde entarinin bedeni keza dar olup önü hemen zorla birbirine kavuşur. Belden aşağı yanlarında iki eteğini toplayarak kuşaklarına sokar ve yalnız arka eteği kalır. Eteklerin ucu ekseriya çıkın vazifesi de görür [Tevfik Macid, 1928, 12].

Yörük Yemekleri: Yörük yemekleri basit ve sınırlıdır. En muteber ve ağır yemekleri ettir. Misafirlerini ağırlamak için yapacağı azami fedakârlık derhal bir kuzu, oğlak, koyun veya keçi kesmektir. Kestiği kuzu ve oğlaktan yapacağı yemek de “*Sac kavurması*” ile “*Kaynama’dır.*” Sac kavurması yufka pişirilen sacın iç tarafına et, böbrek, ciğer doğranılarak konulur. Davarın iç yağı gibi kısmı da ilave edilerek bol tere yağı da eklenir. Sacın etrafına hamur ile bir set çekilir. Et bol yağda kavrulur. Sofraya da kavurma böyle sac ile birlikte konur ve yanında bir tas da sarımsaklı yoğurt getirilir. Sarımsaklı yoğurdu kavurmanın ortasına dökmek adet ise de misafirden arzu etmeyen bulunur diye ayrı kapta getirmek tercih edilir. Sofrada birkaç baş soğan da bulundurulur. Kaynama, kemiğiyle gelişi güzel parçalanmış etin suda kaynamasından ibarettir. Domates salçası mevcut olmadığından konulmaz fakat bolca dövülmüş kırmızı biber eklenmiştir. Soğan konulduğu nadirdir. Etten yapılan kızartma, köfte, tava vesaire gibi diğer hiçbir tür Yörük yemekleri içerisinde yoktur.

Sebzeler: Yörük sebzeyi pek sınırlı bilir hatta “*Çörle çöple yiğit mi olur!*” diye bir darb-ı meseli (atasözü) bile sebze ile beslenmeyi hafife alarak küçümser. Yegâne bildikleri sebze, kabak, patlıcan, pırasa ve lahanadır. Pırasayı soğan gibi pişirmeksizin yemekten hoşlandıkları gibi içine kuru beyaz fasulye koyarak bolca ekşi dökerek pişirirler. Kabak ve patlıcanı pişirme usulü de sade olup katiyen et ilave edilmez. Patlıcan ve kabağı ayrı ayrı doğrayıp su ile kaynatıp içine pek az bir miktarda yağ, çok miktarda kırmızı biber ilave ederek yemek yaparlar. Büyük sarı kabakları alarak kışın sütle kaynatıp üzerine tuz ekerek bundan da bir tür yemek yaparlar. Diğer bamya, taze fasulye gibi sebzeleri nadiren yerler. Zaten Yörüğün vaziyeti de sebze bulmaya müsait değildir. Daima yerleşim alanından ve şehirden uzak dağ başlarında yaşayan Yörük her zaman sebze bulamaz [Tevfik Macid, 1928 13]. Pazar yerlerinden, gittikçe tanıdığı bu sebzelerden alarak pişirme usulü hakkında yeterli bilgisi bulunmadığından yaptığı yemek lezzetli olmadığı için kendisi de hoşlanıp sebze yemeye devam edemez. Kuru sebzelerden fasulye en çok pişirip yedikleri yemektir. Fakat o da ne kadar bol et olur ise olsun nadiren içerisine et katarlar. Daima az yağ, bol kırmızı biber ile suluca pişirirler, bol da limon sıkırlar. Fasulyeden çorba ve fasulye ile pırasa pişirirler.

³⁸ Oyalyı kadın başörtüsü, yemeni için bkz. Derleme Sözlüğü, 1993, 3227.

Çorbalar, akdarı, bulgur, fasulye, tarhanadan yapıldığı gibi yoğurtlu sütlü bulgur çorbaları da vardır.

Keşkek: Yörüğün düğününde ve özel günlerinde yaptığı mühim yemeklerdendir. Keşkek, buğdayın kaynatıldıktan sonra bir çuval içerisinde büyük tokmakla ezilmesinden yapılır ve mutlaka et suyu ile pişirilip üzerine de tereyağı dökülür. Hakikaten lezzet ve gıda itibarıyla en iyi yemeklerdendir.

Un helvası, tavada omlet gibi kızartılmış yumurtaya tatlı dökülerek yapılan yumurta tatlısı, susam yağlı ve içi susamlı baklava ile pirinçli sütlac tatlılarıdır. Pirinçli sütlaca daima tuz da ilave ederler. Zaten Yörüklerde pirinç hemen çorba ile sütlac yapmak için kullanılır. Sütlac ise tuzlu olarak pişirilip tatlı yoksa tuzlu haliyle, tatlı olarak bal veya toz şeker bulunursa üzerine bal veya toz şeker dökülerek yenilir. Tuzla tatlının kaynaşmaması hasebiyle bir şehirli için her halde lezzetli yemek kabul edilmesi mümkün değildir. Sofrada bir tabak bal en ağır tatlı yemektir. Çünkü zavallı Yörük bir yerde durmadığından köylü gibi arı kovanına da sahip değildir. Balı da parayla almak mecburiyetindedir ki parayla alınan her şey onun için en kıymetli maldır. Kendi mahsulü olan beş liralık bir keçi, yüz dirhem bal kadar misafiri ağırlayacak kıymette değildir.

Börekleri, peynirli sac böreği ile katmerdir. Fakat daima arpa unu ile karışık un kullandıklarından her ikisi de iyice pişmek gibi nefis ve lezzetli olmaz. Yufka ekmeğini pişirmeksizin hamurken bıçakla kıyarak bir tür makarna da yaparlar [Tevfik Macid, 1928, 14] fakat hamurken yapıldığı için hamur olarak kalır. Bu makarnayı çoğu zaman tatlı dökerek yerler.

Pilavları daima bulgur pilavıdır. Misafir için pirinç pilavı pişirdikleri olsa da pirinci hiçbir zaman iyi pişiremezler. Ekmekleri ekseriyetle yarı buğday yarı arpa ile yapılmış undan olur. Mısır darısı, ak darı hatta kum darı unuyla da yapılır. Ekmekleri mayasızdır. Hamuru oklava ile açarak sac üstünde kurutmaktan ibarettir ki sağlıklı değildir.

Yörükler yeme ve beslenme itibarıyla her halde köylüden daha iyi durumdadır. Çünkü ekseriya yemekleri yoğurt, ayran, peynir, çökelek gibi az çok gıda bulunan hayvansal ürünlerden olmakla beraber; kurt tarafından yaralanan, ayağı kırılan, hastalanan koyun ve keçileri keserek et yedikleri eksik olmaz. Meşgaleleri dahi fazla kuvvet ve gayret harcamaya mecbur etmediğinden vücutları ve sağlıkları daha mükemmeldir.

Yörüklerde tavuk ve yumurta köylü kadar bol bulunmazsa da misafir ağırlarken tavuk ve yağda yumurta tavası dahi pişirirler. Sırf misafir ağırlama yahut hususi eğlence için kuzu çevirmesi yaparlar. Çevirme, kuzu ve oğlağın ortasından uzunlamasına geçirilen bir sırık üzerinde, iki taş arasına yakılmış ateşte, üzerine sadeyağı dökme dökme pişirmektir. Yörüklerde mübarek günlerde aşure ve pişi pişirmek dahi vardır. Aşurenin mümkün olduğu çeşitlilik şart olup içinde hatta Kurban Bayramından kalma et kavurması dahi bulunur.

Pişi, susam yağında pişirilen ve üzerine susam dökülen bir tür börektir. Yörükler, bütün Anadolu köylüsü gibi bildikleri yemekleri kendileri yemek için değil ancak misafirlerini ağırlamak için bilir. Kendisinin hemen daima yediği yoğurt, ayran, peynir, çökelek, bulgur pilavı, muhtelif çorbalar, fasulye ve kazaya uğrayan hayvanların etleridir [Tevfik Macid, 1928, 15].³⁹

Sonuç

Tevfik Macid, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde dünyaya gelmiş, İkinci Meşrutiyet, Mütareke ve Cumhuriyet dönemlerini yaşamış; devlet adamı, gazeteci ve yazardır. Tevfik Macid ve onun eserlerini tetkik etmek⁴⁰ bir anlamda yakın tarih hakkında detaylı ve özgün bilgilere ulaşmak demektir.

Antalya vilayeti, Yörük oba ve oymaklarının yüzyıllardır mesken tuttuğu geniş bir mekandır. Vilayetin çeşitli yerlerini kendilerine yurt tutan Yörükler gerek konargöçer gerekse yerleşik yaşamlarında Antalya ile olan mekânsal bağlarını hep devam ettirmişlerdir.

³⁹ Yörük yemekleri için ayrıca bkz. Gürdal, 1976, 68.

⁴⁰ Tevfik Macid'in Antalya yöresinin sosyo-kültürel yapısının iyi anlaşılmasına katkı sağlaması açısından bir diğer önemli eseri ise "Yarım Asrın Arkasından Antalya'da Kemer Melli-İbradı Serik"⁴¹ tir.

Antalya’da Yaşayan Yörüklerin Örf, Âdet ve Gelenekleri (1927-1928)

Sonuç olarak Tefvik Macid, “*Anadolu Aşiretlerinin ‘An’ane ve Âdetleri: Antalya Vilâyetinde Yörükler*” başlığı altında Yeni Fikir Mecmuasında yayımlamış olduğu yazı dizisi ile Yörüklerin sosyal yaşamına dair zengin ve özgün bilgiler aktarmıştır. Yazıların belge analizlerinden elde edilen verilere göre Yörüklerin somut ve soyut kültürel miras unsurları, ekonomileri, insan ilişkileri ve yaşayış tarzlarının geçmişten gelen kültürel zenginlik üzerine inşa edildiği görülmektedir. Yörüklerin zorlu hayat tarzlarına gönülden bağlı, kültürlerine sahip çıkan son derece pratik zekalı, zorluklar karşısında kolay pes etmeyen, güçlü kişiliklere sahip mücadeleci insanlar olduğu anlaşılmaktadır.

Teşekkür:

Araştırmaya olan eleştiri ve katkılarından dolayı Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Mehmet AK’a teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

- Ak, M. (2017a). Yörüklerde Halk Hekimliği. JASSS/The Journal of Academic Social Science Studies, 57/I, 395-405. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7124>
- Ak, M. (2017b). Yörüklerde Halk Baytarlığı. Asos Journal, 5/50, 51-60. <http://dx.doi.org/10.16992/ASOS.12560>
- Ak, M. (2017c). Yörüklerde Kadın. JASSS/The Journal of Academic Social Science Studies, 58, 307-336. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7172>
- Ak, M. (2018a). Anamas Yaylaları ve Yörükler. Asya Studies, 6, 1-6. <https://doi.org/10.31455/asya.491353>
- Ak, M. (2018b). Hamid Sancağında Suç Olgusu ve Yaptırımlar (1873-1881). Tarih Okulu Dergisi (JOHS), 11/ XXXVII-2, 569-597. <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1501>
- Ak, M. (2019a). 19. Yüzyılın Son Çeyreğinde İngiliz Gezgin'in Gözlemlerine Göre Bir Yörük Beyi. Belgi Dergisi, 2/18, 1671-1682. <https://doi.org/10.33431/belgi.561907>
- Ak, M. (2019b). Eskiyörüklerle Ait Bir Tereke Kaydı. Yörükçe, 2/4, 20-25.
- Ak, M. (2019c). Batılı Gezginlerin Gözlemlerinde Yörük/Türkmen Çadırları. Türkiyat Mecmuası, 29/2, 347-366. <https://doi.org/10.26650/iuturkiyat.646475>
- Ak, M. (2020). Konargöçerlikten Yerleşikliğe Göç Olgusu ve Göç Yolları ile Yayla ve Kışla Yerlerinde Manavgat Yörükleri. Fatih Uslu-Canan Köküş (Ed.), Yörük Araştırmaları 2, (s. 41-67). Konya: Palet.
- Ak, M. (2021). Batılı Gezginlerin Yörük/Türkmen İmgesi. Konya: Palet.
- Ak, M. (2022a). Teke Yörükleri 1800-1900 (2. Baskı). Ankara: TTK.
- Ak, A. (2022b). “Yurt” Kavramının Yörük Kültüründe “Yere” Dönüşmesi: Serik Yörükleri Örneği, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi/ Fen Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Bakır, A. (2008). Yazıcızâde Ali'nin Selçuk-name İsimli Eserinin Edisyon Kritiği, (Yayımlanmamış doktora tezi) Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Caferoğlu, A. (1973). Anadolu Etnik Yapısının Oğuz-Türkmen-Yörük Üçlüsü. İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, V/1-4, 75-86.
- Coffey, A. & Atkinson, P. (1996). Making Sense of Qualitative Data Complementary Research Strategies, USA: SAGE Publications.
- Creswell, J. W. (2013). Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çabuk, V. (2001). Yörükler. İslam Ansiklopedisi, 13, 430-435, Eskişehir: MEB.
- Çetintürk, S. (1943). Osmanlı İmparatorluğunda Yörük Sınıfı ve Hukuki Statüleri. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, 2/1, 107-116.
- Derleme Sözlüğü. (1993). 9, Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Devellioğlu, F. (1998). Osmanlıca-Türkçe Lügat (15. Baskı). Ankara: Aydın Kitabevi.
- Eroz, M. (1991). Yörükler. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Gülten, S. (2009). Yörük Adına Dair Bazı Düşünceler. Ekev Akademi Dergisi, 13/39, 1-10.

- Gürdal, M. (1976). Antalya Yürükleri. *Türk Etnografya Dergisi*, XV, 65-72.
- Halaçoğlu, Y. (2010). *Osmanlı Kimliği ve Aşiretler*. İstanbul: Babıali Kültür.
- Kanar, M. (2011). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul: Say.
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam.
- Mayring, P. (2000). *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş*, A. Gümüş & M. S. Durgun (Çev.). Adana: Baki Kitabevi.
- Selekler, M. (1960). *Yarımasrın Arkasından Antalya’da Kemer Melli-İbradı Serik*. İstanbul: Orhan Mete ve Ortağı Kollektif Şirketi Matbaası.
- Sümer, F. (1972). *Oğuzlar (Türkmenler)Tarihleri – Boy Teşkilatı- Destanları (2. Baskı)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basım Evi.
- Tevfik Macid. (1927a). *Anadolu Aşiretlerinin Anane ve Adetleri: Antalya Vilayetinde Yörükler*. *Yeni Fikir*, 26, 16-23.
- Tevfik Macid. (1927b). *Anadolu Aşiretlerinin Anane ve Adetleri: Antalya Vilayetinde Yörükler 2*. *Yeni Fikir*, 27, 27-31.
- Tevfik Macid. (1927c). *Anadolu Aşiretlerinin Anane ve Adetleri: Antalya Vilayetinde Yörükler 3*. *Yeni Fikir*, 28, 23-27.
- Tevfik Macid. (1927d). *Anadolu Aşiretlerinin Anane ve Adetleri: Antalya Vilayetinde Yörükler 4*. *Yeni Fikir*, 29, 11-14.
- Tevfik Macid. (1928). *Anadolu Aşiretlerinin Anane ve Adetleri: Antalya Vilayetinde Yörükler 5*. *Yeni Fikir*, 30, 11-15.
- Uz, M. A. & Ceylan, S. (6 Kasım 2013). *Simavlı Ailesi*. *Akademik Sayfalar Dergisi*, 13/28, (Merhaba Gazetesi Eki).
- Yazıcızâde Ali. (2009). *Tevârîh-i Âl-i Selçuk*. Abdullah Bakır (Haz.). İstanbul: Çamlıca.
- Wach, E., & Ward, R. (2013). *Learning About Qualitative Document Analysis*. *ILT BRIEF 13*,<https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/20.500.12413/2989/PP%20InBrief%201%093%20QDA%20FINAL2.pdf?sequence=4> (Erişim Tarihi: 11.12.2022).

Ekler

Metin Örneği: Yeni Fikir, Sayı 26, Sayfa 16, (1 Eylül 1927).

